

Aranesos i el Plan d'Estany (1965). I això continua en domini aragonès: arran de Plan de Gistau passa la *acequia de la Sarra*, que movia una serradora (1965).

Canvi de vocal que no deu ser sols d'aquella comarca, perquè en el cim del Maestr. i Morella diuen *jára* per a la de serrar (Cinctorres, 1961): aquí amb una *š* que semblaria suggerir una antiga diftongació de *Ē* en *ja*, com és normal a Aiguaviva de Bergantes, i cap a Bellmunt de Mesquí. I no és estrany que davant una -RR- doble, fonema tan obridor, el fenomen, hagi tingut alguna extensió major. Fets semblants quant a la *ò* a Boí i Aran, almenys en toponímia (i més davant -r).

Com a accident geogràfic *serra* s'estén d'un cap a l'altre de les terres de llengua catalana; i pertot, si fa no fa, amb el mateix valor de cadena muntanyosa més o menys prolongada i de considerable altitud: igual a Mallorca i des de les Corberes i les Maleides fins als massissos del Migjorn valencià (*Serres* de Mariola, Aitana, Catf de Petrer, i fins les mitjanes que dominen el Fondó de les Neus); només em cridà l'atenció el cas de Manuel, a la part Sud de la Ribera de Xúquer, on en país bastant pla, només poc ondulat, donen el nom de *serra* a relleus insignificants, amb prou feines visibles de lluny, i precedint noms propis d'aire més aviat recent.¹

Per a l'origen o gènesi d'aquest terme orogràfic, cal atendre primerament a la seva difusió. En primer lloc és sabut que la seva àrea d'intensitat i difusió màxima coincideix amb la Península Ibèrica, sense que, en cap costat o angle de la pell de toro, minvi en densitat, arrelament ni vida: tant en el domini gallego-portuguès com en el nostre, per tot en el de llengua castellana, i no menys al cap d'Andalusia que en els Pirineus.

Però a fora: abasta fins lluny: tot i que, en apartarse dels Pirineus, va de baixa, s'estén enllà per tota la Romània meridional, fins al romanès de Macedònia (*šarā* < *šgarra*), el Friül, l'Alta Itàlia i fins Toscana i Sardenya; i, més o menys viu, o petrificat com a genèric o nom de lloc, grans parts d'Occitània, si no tota. És el quadro general que ja va traçar Bourciez (*Éléments de Ling. Rom.*, 1923, p. 204). Per a Itàlia comptem amb l'estudi de Grasso, *Sul significato geografico del nome 'serra' in Italia*, R. I. L. xxxiii, 581-600 (cf. ib. xli, 982-3); *It Dial.* v, 245, vii, 280n.

Pel que fa a terres italianes, ja se cita en el S. XIII, en el pisà Gualacca.² En domini italià, el tenim des del Piemont (exs. en *ASNSL* clxxiv, 67)³ fins a la toponímia toscana: Pieri (*Topon. d. Valle dell'Arno*, 327) cita cinc casos de llocs dits *Serra*, i bastants compostos *Serraspina*, *Serralta*, *Altaserra*, *Serravalle*; sembla que d'aquí no passa, si bé també abraça Còrsega (Bourciez), de manera que hi ha enllaç amb el sard; cap a l'Est degué haver-hi continuïtat més o menys laxa fins als Balcans, pel Friül, car una llarga *serra* (renglera de turons) figura anomenada *Serra d'Istria* en un Portolà de la primera meitat del S. xv (Kahane, *Fs. Harri Meier* 1971, p. 258). I en sard no és importació catalana, perquè MLWagner ja hi assenyala *serra* «Bergkette» en tres passatges de les *Carte Volgari* de Càller, anteriors al primer desembarc català (*ASNSL*

cxxxv, 118)

En territori occità, no hi ha dubte que el gruix minva de seguida que es baixa Pirineu avall, i que a Provença, és tènue o cosa del passat, recordada pels topònims. Tanmateix hi ha bastant en el gascò pirinenc, i en el domini llenguadocià tot essent principalment toponímic, més aviat sembla augmentar quan un s'acosta a l'Alvèrnia.

En el Bearn no es pot dir que hagi deixat de ser apehlatiu, car P. Raymond (*Dict. Topographique des B-Pyr.*) explica *le chemin de la Serre* com a nom genèric dels «chemins qui suivent les hauteurs»; registra set topònims menors *La Serre*, vuit *Serres*, deu cpt. de *Serre*+x, i encara d'altres derivats. se'n veuen tant en el NE, com al SE. i NO. del dept. i àdhuc dos o tres en la zona de llengua basca (*Serres* a Urruña; si bé un *Serres* d'Azkaine, tenint en compte la menció *Asserres* de 1140, més aviat sembla ser el bc. dial. *azeri* 'guineu') El vell arrelament està provat per dos representants de SERRA MEDIANA, amb el tractament fonètic, regular en gascò, *Sarrameyan*, despoblats de Cescau, que és cap a la serra partionera entre el Gave i el Luy de Bearn, i un mas *Serremià* cap a Navarrenx (escrit *Serremiua* el 1385) (del gascò és manllevat el cogn. cat. *Serremià*, mal entès en *AlcM*) Al llarg del Pirineu, va seguint a l'Est sense minvar (bastant a la Vall d'Aran). Els mapes 785 i 801 de l'ALGc. (III, «éminence») el mostren viu com apehlatiu a tot el dept. Arieja i a l'alt Comenge des de St. Gaudens fins a la vall de Luixon. «*Serro*: coteau» a StGaudens (Dupleich).

En llenguadocià compto 32 casos en el *Dictionnaire Top de l'Aude* per Sabarthès, de *La Serre* ---, la major part noms de muntanya (i no escassejant els del N. del dept.); i en el Cantal uns 50 de (*La Serre* ---, la major part llogarets, pobles i masos en ruïnes, però també algunes muntanyes, entre elles *La Serre-del-Theil* a Thiezac «montagne et alignements druidiques»; de més a més dos *Haute-Serre(s)* (mas i domaine ruïné) un d'ells anomenat *Alta Serra* l'any 1561.

Sobre la repartició geogràfica a França, comptem amb Longnon (*Noms de lieux de la Fr.*, 26) i Grohler (*ZRPb.* xlv, 1925, 89); però no podem fer cas de llur dictamen pre-romà: «ibèric» (Longnon), i menys Gröhler («indiscutablement lligur») De fet no hi ha cap dificultat semàntica a admetre la formació metafòrica. Recordem les nombroses denominacions orogràfiques d'aquest caràcter: *carena*, *crenxa* ('pròpiament partió dels cabells, clenxa'), *clma* (= *crimera*), *mall*, *pala*, *soala* 'aixella' > 'balma'; als articles *CALM* i *BALMA* ja hem vist que, encara que pre-romans, l'etimologia també ens duu en aquesta direcció; recordem els cast. *pico*, *cerro*, *loma*, *espaldar* etc.; el gr. *λόφος* 'floc de cabells, plomall' > 'turç, pic'; el cèlt. *BARR* etc

Acaba de llevar els últims escrúpols de veure com el gr. *πλοῦν*, *πλοῦνος*, 'serra de serrar', en alguns llocs o temps es va usar per a serra de muntanyes: almenys ho veiem així dues vegades en Polibi. La primera vegada parlant de la serra encinglerada (barrera insalvable, potser el Djébel el Gedidí de Zagan, segons Veith)